

*Завальний Андрій Миколайович,
завідувач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

АНАЛІЗ НОРМАТИВНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ЗАХИЩЕНИХ ОЗНАК, НА ПІДСТАВІ ЯКИХ ВІДБУВАЄТЬСЯ ВИЗНАЧЕННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ В ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Концепт прав людини є тими скрижалями, на основі яких відбувалося формування політико-правового ладу західної цивілізації, прямими історичними продовжувачами якої є сучасні європейські демократії. Відповідно взявши курс на досягнення європейських стандартів життя Україна законодавчо закріпила одним з пріоритетів захист прав свобод людини і громадянина (ст. 55 Конституції України). У той же час надзвичайно важливим є доступ до таких прав без будь-якої дискримінації.

У Рішенні Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012 зазначено, що рівність та недопустимість дискримінації особи є не тільки конституційними принципами національної правової системи України, а й фундаментальними цінностями світового співтовариства, на чому наголошено у міжнародних правових актах з питань захисту прав і свобод людини і громадянина, зокрема у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року (статтях 14, 26), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (статті 14), Протоколі № 12 до цієї Конвенції (статті 1), ратифікованих Україною, та у Загальній декларації прав людини 1948 року (статтях 1, 2, 7).

Дискримінація, обумовлена історичними обставинами, особливостями світогляду, менталітету, соціальними, економічними, політичними, релігійними та іншими відносинами у суспільстві. Однак, не є секретом, що із розвитком людської цивілізації кількість причин дискримінаційної поведінки зростає. Тому, на нашу думку, в першу чергу слід наголосити на принципах, які визначають дискримінацію. С.Ю. Пономарьов та І.Ф. Федорович виділяють таких принципів чотири:

1. Наявність порушення (обмеження у визнанні, реалізації або користуванні) прав і свобод;
2. Наявність певної захищеної ознаки, на підставі якої відбувається розрізнення;
3. Відсутність правомірної, об'єктивно обґрунтованої мети, для досягнення якої проводиться розрізнення;
4. Недотримання принципу пропорційності (належності та необхідності) між метою розрізнення та способами її досягнення [1, с. 9].

Саме з розуміння цих принципів, починається розбудова ефективної антидискримінаційної політики держави. При цьому також важливо розуміти, що дискримінація – це не тільки пряме обмеження прав особи чи групи осіб, вона може набувати різноманітних видів та форм.

У зв'язку з цим заслуговує на увагу порівняльний аналіз нормативного

врегулювання протидії дискримінації у 28 державах-членах ЄС [2]. Так, Ізабель Шопен та Катаріна Жермен-Саль, визначили наявні захищені ознаки на підставі яких відбувається розрізнення дискримінаційних порушень, що були описані у доповідях про країну за 2012 рік, підготовлених Європейською мережею правових експертів у сфері недискримінації.

У свою чергу опрацювання матеріалів щодо розробки закону про боротьбу з дискримінацією у 28 державах-членах ЄС [2] дозволило виокремити узагальнений перелік наявних захищених ознак, зокрема це:

1. асоціація з національною меншиною;
2. багатство/дохід;
3. батьківщина та походження;
4. будь-яка інша основа (критерій, статус), інша ситуація, атрибути чи стан особи чи групи осіб.
5. вагітність або потенційна вагітність;
6. вік;
7. ВІЛ-позитивний статус;
8. віра та релігія (чи інше переконання, віросповідання, вірування);
9. гендер (гендерна ідентичність, спадщина);
10. генетичні характеристики (ризик);
11. геном людини;
12. гетеро- або гомосексуальна орієнтація;
13. громадянство;
14. громадянський стан;
15. громадянський/цивільний статус;
16. економічна ситуація;
17. етнічна приналежність чи етнічне походження (національне походження, етнічні коріння);
18. етнічність;
19. заявлена раса;
20. здоров'я;
21. зміна статі;
22. зниження працездатності;
23. зовнішній вигляд;
24. ідентичність та її вираження;
25. ідеологія;
26. інвалідність родича;
27. інвалідність та хронічні захворювання;
28. існуючий ризик для здоров'я;
29. клас;
30. колір шкіри;
31. колір;
32. країна походження;
33. майно;
34. майновий стан;
35. майнові та сімейні статуси;

36. материнство (вагітність) або батьківство;
37. місце проживання;
38. мова;
39. моральність;
40. народження чи інший статус;
41. національне та/або соціальне (етнічне) походження;
42. національність та цивільний (шлюбний) стан;
43. неповний характер зайнятості;
44. несприятливий стан здоров'я;
45. обов'язки сім'ї;
46. обов'язок служити в силах оборони;
47. освіта;
48. особистий чи громадський статус;
49. політична приналежність;
50. політичний рух чи інше об'єднання;
51. політичні ідеї (думки, погляди, переконання);
52. походження;
53. правовідносини пов'язані з працевлаштуванням, або їх фіксований період;
54. приналежність або неприєднання до союзу;
55. приналежність до етнічності, раси чи нації;
56. приналежність до національності чи етнічної групи;
57. приналежність чи участь у політичній партії;
58. прізвище;
59. професія;
60. профспілкова діяльність;
61. раса чи етнічне походження;
62. расові ознаки, включаючи підстави кольору;
63. релігійна, політична або інша переконаність / думка(и);
64. релігійні переконання та практики;
65. релігія / віра / інші переконання;
66. рідна мова;
67. родовід;
68. сексуальна ідентичність;
69. сексуальна орієнтація;
70. сімейна ситуація;
71. сімейний стан;
72. сімейні зв'язки з іншими працівниками компанії;
73. сімейні зобов'язання;
74. соціальна позиція;
75. соціальне походження / становище;
76. соціальний клас / стан / статус;
77. спільнота;
78. стан здоров'я;
79. статева ідентичність /статева приналежність;

- 80. статус шлюбу / громадянського партнерства;
- 81. стать (включаючи вагітність, народження дитини, відпустка по материнству та трансгендер);
- 82. фактичний або майбутній стан здоров'я;
- 83. фізичні характеристики;
- 84. фінансове становище;
- 85. фінансовий або соціальний статус;
- 86. хронічні захворювання;
- 87. цивільне (шлюбне) та сімейне становище;
- 88. членство в незахищеній групі;
- 89. членство в організації працівників;
- 90. членство в організації представництва інтересів;
- 91. членство в політичних партіях та рухах, профспілках, організаціях роботодавців чи інших колективах;
- 92. членство в спільноті мандрівників;

Виокремлення перерахованих дев'яносто двох захищених дискримінаційних ознак (навіть із врахуванням деякого їхнього співпадіння) є тими маркерами, використання, яких на нашу думку, дозволить не тільки опанувати європейський досвід протидії дискримінації але й уніфікувати підходи щодо гарантування послідовності та сталості в діяльності державних органів України для забезпечення рівності прав і можливостей всіх людей незалежно від їхніх ознак.

Список використаних джерел

1. Пономарьов С. Ю., Федорович І. Ю. Запобігання та протидія дискримінації в Україні: Посібник для працівників органів державної влади та місцевого самоврядування. К.: Міжнародна організація з міграції, Представництво в Україні. 2014. 74 с.
2. Developing Anti-Discrimination Law in Europe: European Commission URL: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/afcabe48-707e-40c8-92ca-16ad0eaf49a6/language-en> (дата звернення 01.11.2019).